

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Хрустовського Сергія Григоровича на тему «Категоризація населених пунктів в механізмі оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування

Схвалений за результатами обговорення та проведення публічної презентації відповідно до п. 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) на засіданні базового структурного підрозділу, що виконує освітньо-наукову програму за спеціальністю 281 та здійснює підготовку здобувача – кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» 29 грудня 2025 року.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні наукової проблеми теоретико-методологічного та прикладного характеру, що стосується обґрунтування категоризації населених пунктів як самостійного механізму оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації, просторових трансформацій та європейської інтеграції.

У результаті проведеного дослідження вперше:

- обґрунтовано цілісну теоретико-методологічну концепцію категоризації населених пунктів як багатовимірного інструменту публічного управління, що поєднує правові, просторові, демографічні, соціально-економічні, інфраструктурні та інституційні параметри розвитку територій. На відміну від наявних наукових підходів, у яких категоризація розглядається переважно як формально-адміністративний або демографічний поділ, у дисертації доведено її управлінську природу та стратегічну роль у формуванні інституційної спроможності територіальних громад і збалансованої системи розселення;

- доведено, що категоризація населених пунктів є активним інструментом стратегічного управління просторовим розвитком, а не вторинним елементом адміністративно-територіального устрою. На відміну від попередніх досліджень, у роботі показано причинно-наслідковий зв'язок між категорією населеного пункту, розподілом публічних послуг, доступом до інфраструктури, інвестиційною привабливістю та здатністю громади виконувати делеговані повноваження;

- удосконалено теоретико-правове розмежування понять «категорія населеного пункту», «статус населеного пункту» та «статус територіальної громади». На відміну від чинної практики та більшості наукових робіт, де ці поняття використовуються як взаємозамінні, у дисертації обґрунтовано, що категоризація є аналітичною управлінською процедурою, тоді як статус виступає юридичним результатом її застосування. Такий підхід дозволяє усунути концептуальну й правозастосовну невизначеність у сфері територіальної організації влади;

- реконструйовано історичну еволюцію категоризації населених пунктів України у логіці зміни управлінських і просторових парадигм – від станово-адміністративної та радянської демографічно-індустріальної моделей до сучасної багатофакторної функціонально-просторової. На відміну від фрагментарних історичних оглядів, запропоновано цілісне бачення категоризації як динамічного інституту, що змінюється разом із моделями публічного управління та системами розселення;

- систематизовано сучасні зарубіжні та європейські моделі категоризації населених пунктів (морфологічні, функціональні, мережеві, багатофакторні) та обґрунтовано можливості їх адаптації до українських умов. На відміну від попередніх досліджень, у яких європейські стандарти (DEGURBA, FUA, ESPON) розглядалися переважно у статистичному або описовому вимірі, у роботі визначено їх прикладне значення для формування державної політики територіального розвитку.

- запропоновано нову модель правового розмежування території населеного пункту та території територіальної громади. Наукова новизна полягає у доведенні того, що ототожнення цих територій, характерне для чинного законодавства та практики, є методологічно хибним і призводить до управлінських дисбалансів, що обґрунтовує необхідність подальшого законодавчого врегулювання;

- розроблено та апробовано Методику комплексної оцінки умов і показників категоризації населених пунктів, яка інтегрує демографічні, економічні, інфраструктурні, просторові, соціальні та інституційні критерії у єдину стандартизовану модель. На відміну від одномірних підходів, що ґрунтуються переважно на чисельності населення, запропонована Методика забезпечує науково верифіковане, прозоре та відтворюване прийняття управлінських рішень щодо зміни категорії населених пунктів і може бути масштабована на національному рівні.

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у поглибленні та розвитку наукових уявлень про територіальну основу місцевого самоврядування як складну, багаторівневу та динамічну соціально-просторову систему, а також у розширенні методологічного інструментарію публічного управління у сфері просторового розвитку та територіальної організації влади.

У дисертації категоризацію населених пунктів теоретично осмислено не як допоміжний або формально-адміністративний елемент адміністративно-територіального устрою, а як самостійний управлінський феномен, що виконує функцію узгодження між просторовою структурою розселення, інституційною спроможністю територіальних громад і механізмами публічної політики. Це дозволило розширити предметне поле теорії публічного управління, включивши до нього категоризацію населених пунктів як специфічний інструмент стратегічного та просторово орієнтованого врядування.

Отримані результати поглиблюють теоретичні положення щодо взаємозв'язку територіальної організації суспільства та управлінських рішень, уточнюючи роль населених пунктів як не лише об'єктів управління, а й активних елементів системи розселення, що виконують різні функції залежно від їх просторового положення, інфраструктурної забезпеченості, демографічного потенціалу та інституційної ролі. У цьому контексті категорія населеного пункту постає як узагальнюючий показник його функціональної спроможності, а не як статична формальна ознака.

Важливе теоретичне значення має уточнення та систематизація понятійно-категоріального апарату публічного управління у сфері територіального розвитку. Запропоноване у дисертації розмежування понять «категорія населеного пункту», «статус населеного пункту» та «статус територіальної громади» сприяє усуненню методологічної нечіткості, притаманної як науковим дослідженням, так і правозастосовній практиці. Це створює підґрунтя для подальших теоретичних досліджень у галузі муніципального права, регіоналістики та адміністративно-територіального устрою.

Теоретичні узагальнення, отримані в процесі історико-ретроспективного аналізу, дозволили розкрити еволюцію категоризації населених пунктів як інституційного явища, що змінюється відповідно до панівних моделей публічного управління, соціально-економічних умов та просторових трансформацій. Це дало змогу інтегрувати проблематику категоризації у ширший контекст теорій розвитку систем розселення, поліцентричного розвитку, збалансованого просторового розвитку та стійкості територіальних систем.

Суттєве теоретичне значення має й обґрунтування можливостей адаптації сучасних європейських типологій та стандартів класифікації населених пунктів до національної моделі публічного управління. У роботі показано, що такі стандарти можуть розглядатися не лише як статистичні

інструменти, а як елементи теоретичної моделі просторового врядування, що поєднує кількісні та якісні характеристики розвитку територій.

Розроблена у дисертації методологічна рамка комплексної оцінки умов і показників категоризації населених пунктів має теоретичне значення як приклад формалізації багатofакторних соціально-просторових процесів у публічному управлінні. Вона демонструє можливість поєднання системного, функціонального, просторового та інституційного підходів у межах єдиної аналітичної моделі, що може бути використана як основа для подальших теоретичних досліджень у сфері територіального розвитку.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх безпосереднього використання в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також у процесах формування та реалізації державної політики у сфері територіальної організації влади, місцевого самоврядування та просторового розвитку територій.

Розроблені у дисертації теоретико-методологічні положення та прикладні інструменти створюють підґрунтя для переходу від формально-статистичного підходу до категоризації населених пунктів до науково обґрунтованої, прозорої та стандартизованої управлінської практики, що враховує реальні просторові, функціональні та інституційні характеристики територій.

Практичну цінність має Методика комплексної оцінки умов і показників категоризації населених пунктів, яка може застосовуватися:

- центральними органами виконавчої влади під час підготовки рішень щодо зміни категорії населених пунктів;
- органами місцевого самоврядування – для самооцінки відповідності фактичного стану населених пунктів їхній формальній категорії;

- експертним середовищем – для уніфікації підходів до аналізу просторового, інфраструктурного та соціально-економічного розвитку поселень.

Запропонована Методика може використовуватися при підготовці обґрунтувань до подань щодо зміни категорії населених пунктів, розробленні стратегій розвитку територіальних громад, плануванні мережі публічних послуг, а також у процесах післявоєнного відновлення та відбудови територій.

Практичне значення мають також удосконалені теоретико-правові підходи до розмежування понять «категорія населеного пункту», «статус населеного пункту» та «статус територіальної громади», які можуть бути використані у нормотворчій діяльності при:

- підготовці та коригуванні законодавства з питань адміністративно-територіального устрою;
- розробленні нових або внесенні змін до законів і підзаконних актів у сфері місцевого самоврядування;
- формуванні методичних рекомендацій для органів публічної влади щодо застосування норм законодавства.

Результати дослідження можуть бути використані у діяльності органів місцевого самоврядування для підвищення якості стратегічного та просторового планування, оптимізації територіальної основи громад, визначення опорних населених пунктів, центрів надання послуг та пріоритетів інфраструктурного розвитку.

Окреме практичне значення результати дисертації мають для системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування. Матеріали дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти, при розробленні освітніх програм, навчальних курсів і тренінгів з публічного управління, територіального розвитку та просторового планування.

Практична реалізація результатів дослідження підтверджується їх використанням у діяльності органів публічної влади та громадських інституцій, а також апробацією під час підготовки управлінських рішень і стратегічних документів територіального розвитку, що свідчить про прикладну релевантність і управлінську ефективність запропонованих підходів.

Головуючий на засіданні –

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління
та регіоналістики

М.М. Миколайчук

29 грудня 2025 р.